Секція 4. Психологічна, фізична та медична підготовка військовослужбовців в умовах сучасної війни.

УДК 159.9:351.74(477)
DOI https://doi.org/10.68346/978-617-95591-7-4-2026-30

ЩОДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Махлай О. М.
кандидат психологічних наук, доцент
професор кафедри спеціальних дисциплін
факультет правоохоронної діяльності
e-mail: makhlayyy@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8201-3387
Кіреєва О. С.
кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри спеціальних дисциплін
факультет правоохоронної діяльності
Національна академія Державної
прикордонної служби України
e-mail: bukola_kireeva@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-2598-6545

Анотація. У статті представлено теоретико-методологічні засади та практичні розробки щодо психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів відповідно до викликів воєнного стану та післявоєнного відновлення. Наведено напрацювання вчених і досвідчених практиків, присвячені підтримці оптимальної працездатності та формуванню

професійно-психологічної надійності, стійкості, готовності правоохоронців до служби в кризових умовах.

Ключові слова: Правоохоронні органи, мислення, тренінг, психологія.

Проблема формування особистості професіонала має комплексний характер. Вона містить у собі соціальні, психологічні, фізіологічні та медичні складові; загальні й спеціальні професійні аспекти. Стосовно особистості правоохоронця, додатково постає завдання постійного підтримання високої готовності до виконання службових обов'язків в екстремальних ситуаціях. Професійна діяльність структурує властивості особистості в систему, наближаючи її до професійної, а з іншого боку, індивідуально-психологічні особливості можуть більшою чи меншою мірою відповідати вимогам професії або не відповідати їй взагалі [2, с. 42].

Проведений аналіз наукових джерел (Д. Александров, Л. Казміренко, В. Андросюк, В. Абрамян, Є. Моісеєв, О. Джужа, Д. Никифорчук та ін.) показав, що формування та розвиток професійно важливих якостей розглядають переважно в системі психологічного забезпечення оперативно-розшукової діяльності працівників правоохоронних органів, яка організовується згідно з нормативними документами. Варто зазначити, що саме професійна підготовка включає в себе структурним елементом психологічну підготовку (С. Делікатний, Ж. Половникова, П. Пригунов, Ю. Ірхін, О. Калюк, І. Охріменко, І. Конопльова, О. Макаревич та ін.), або професійно-психологічну підготовку (О. Бандурка, Г. Запорожцева, О. Корнєв, О. Кретчак, Л. Мороз та ін.], в рамках якої і здійснюється розвиток професійно важливих якостей працівників правоохоронних органів, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків в рамках професійних функцій та задач і забезпечення результативності професійної діяльності.

Аналіз наукових джерел показує, що існує кілька підходів до розуміння мети психологічної підготовки. Так, з одного боку, вона повинна бути націлена на досягнення психологічної стійкості й формування емоційно-вольових якостей, з іншого – на формування важливих психологічних якостей, але існує й комплексний підхід, який розглядаючи її як сукупність взаємозалежних заходів, спрямованих на формування й розвиток психологічних властивостей і станів працівників правоохоронних органів, що забезпечують ефективне розв'язання ними професійних завдань [4, с. 44]. Психологічна підготовка передбачає зміцнення взаємозв'язків між певними якостями особистості, як елементами складних здібностей (в процесі їх активізації), необхідними для конкретного виду діяльності, і формування вміння користуватися ними за певних умов.

За структурою психологічна підготовка має складатись з таких напрямків:
1) формування та розвиток професійно важливих якостей;
2) формування та розвиток умінь і навичок професійного спілкування;
3) формування та розвиток умінь саморегуляції [1, с. 149–151].

Психологічна підготовка працівників правоохоронних органів повинна бути спрямована на формування таких основних компонентів: розвитку психологічних якостей, уміння враховувати психологічні аспекти при виконанні професійних дій, психологічної стійкості (М. Андрєєв, В. Вахов, В. Котеньов, А. Папкін, В. Смірнов, О. Столяренко, Н. Хохлова). При цьому професійну психологічну підготовленість пов'язують із особливостями сформованих пізнавальних, емоційних, морально-психологічних, вольових і комунікативних якостей, які в сукупності характеризують психологічний потенціал працівників правоохоронних органів. У зв'язку з цим, І. Конопльова професійно-психологічну підготовку розглядає у двох аспектах – як свідомий процес формування мобілізаційної готовності до участі в конкретній ситуації і

як процес систематичного ефективного виконання конкретних цілей і завдань [4, с. 44].

Зокрема, на думку Л. Казміренко, В. Андросюка, В. Абрамяна, в сучасних умовах становлення системи психологічного забезпечення професійної діяльності в правоохоронних органах склалася ситуація своєрідної невідповідності між рівнем розвитку психологічної проблематики у традиційному академічному ключі і актуальними потребами практики на «психологічну технологію». Найбільш доцільний шлях вирішення такої проблеми – використання в процесі професійної підготовки працівників правоохоронних органів активних методів групової психологічної роботи, провідне місце серед яких відводять тренінговій роботі (тренінгу креативності і деяких форм соціально-психологічного тренінгу: перцептивного, рольового та ін.). Таке поєднання надає ряд істотних переваг [3, с. 23]: поєднує передачу психологічних знань й формування конкретних моделей професійної поведінки; дозволяє навчити розумінню психологічної сутності і закономірностей реальних процесів взаємовпливу і взаємодії людей між собою; об’єктивує помилкові установки та оціночні стереотипи у поведінці й формує та розвиває здатність до адекватного і повного самопізнання; дозволяє удосконалювати емоційний та когнітивний самоконтроль, підвищувати рівень саморегуляції й навчити на цій основі більш ефективним моделям взаємодії з іншими; розвиває здатності виявляти нові нестандартні рішення проблем, нові засоби самовираження.

І. Конопльова виділяє такі види (форми) психологічної підготовки, як виховання, формування відповідних якостей, навчання, тренування, а також система добре організованого програмування підсвідомості співробітника на успіх розв’язання завдань у специфічних для нього умовах. У якості форм професійно-психологічної підготовки працівників правоохоронних органів використовуються лекції, семінари, конференції, практикуми, тренінги, ділові

ігри, навчання, перегляд навчальних фільмів [4, с. 45]. Ряд вітчизняних авторів (В. Барко, М. Бондарчук, Л. Гуменюк, Ю. Ірхін, І. Кошкин, Н. Ковальчишина, В. Лефтеров, Г. Літвінова, О. Макаревич, Л. Мороз, І. Сулятицький, С. Харченко та ін.) зазначають, що професійно-психологічний тренінг, який є системою цілеспрямованих тренувань і вправ, дозволяє ефективно розвивати професійно значимі якості особистості.

Методи професійно-психологічного тренінгу дозволяють ефективно формувати і розвивати необхідні для працівників правоохоронних органів якості, навички і вміння, що передбачає також оволодіння комплексом певних психологічних прийомів, що підвищують ефективність професійної діяльності працівника. Для проведення психологічної підготовки використовуються такі компоненти професійно-психологічного тренінгу: тренінг пізнавальних якостей; комунікативний тренінг; рольовий тренінг; психорегуляційне тренування; психотехнічні ігри. Тренінг повинен містити теоретичний та практичний блоки з метою надання спочатку необхідної теоретичної інформації, що закріплюється практичними завданнями. Це дозволяє сформувати не тільки знання, але й навички, уміння, здатності. Практичні завдання подають у формі рольових ігор, кейсових завдань, дискусій, логічних завдань. Таким чином, психологічна підготовка працівників правоохоронних органів України має бути комплексною та системно охоплювати заходи, спрямовані на формування й закріплення у фахівців психологічної стійкості та готовності, які здатні забезпечити особистісне й професійне самовдосконалення на основі розвитку їх професійно важливих якостей. З метою розвитку професійно важливих якостей працівників правоохоронних органів доцільно, щоб організація професійно-психологічної підготовки особового складу ґрунтувалася на таких основних компонентах: інтелектуально-аналітичний, вдосконалення перебігу психічних процесів особистості, формування регуляторних здібностей організму, емоційновольовий, підвищення рівня

нервово-психічної стійкості та стресостійкості, мотиваційна підготовка особистості фахівця. Комплексне формування та розвиток професійно-важливих якостей працівників правоохоронних органів має забезпечуватися можливостями психологічного тренінгу: пізнавальних якостей, комунікативного, рольового, психорегулюючого тренування.

Список використаних джерел:

1. Запорожцева Г.Є. Психологічний аналіз професійної діяльності дільничного інспектора міліції та визначальні умови її удосконалення : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.06; Національна академія внутрішніх справ України. Київ, 2002. 246 с.

2. Ірхіна С.М. Концептуальні засади особистісно-орієнтованої професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ. Соціально-психологічне забезпечення правоохоронної діяльності: теоретичні та прикладні аспекти : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 18 березня 2011 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ, Навч.- наук. ін-т психології, менеджменту, соціальних та інформаційних технологій, Каф. прикладної психології. Харків : ХНУВС, 2011. С. 41–44.

3. Казміренко Л.І. Андросюк В.Г., Абрамян В.Ц. Психологічне забезпечення діяльності працівників міліції під час проведення масових спортивних заходів: навч. посібник. Чернівці: 2010. 64 с.

4. Коноплева И.Н. Организация психологической подготовки сотрудников милиции к оперативно-служебной деятельности. Психологическая наука и образование. 2010. № 3. С. 138–147.